

PREOȚII DUMBRAVĂ DIN POPEȘTI (VASLUI) (1647-1945)

Ana TRINCĂ-BURUIANĂ

Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Abstract

In the northern part of the former Vaslui county, in Codrii Iașilor, once began the estate of Popești with its Pocreaca and Popești villages, stretching across the valley from the source of the Vaslui(eț) creek up to the territorial limits of the Pribești village. South of Popești there was a wooden church. In the middle of the estate, in the valley of the Trestiana stream, the Trestiana Monastery could be found, where the yeomen built another church out of oak beams (in 1744), during the reign of the voivode Ion Neculai (Mavrocordat). Future generations would build another church out of brick and stone, in Pocreaca (in 1853), on the site of the wooden one, brought from Popești. The priests of those three churches, as well as of other churches in the surrounding villages, were members of the Dumbravă family of yeomen in which this responsibility was passed from father to son or son-in-law, a fact confirmed by historical sources spanning three centuries (1647-1945).

Keywords: Popești, freeholders, three churches, Trestiana Monastery, Pocreaca, priests Dumbravă.

Satul Popești (azi dispărut) și satul Pocreaca, situate din vremuri străvechi pe moșia Popești din obârșia pârâului Vaslui(eț), aparțineau de Crasna, ținutul Vaslui¹. Moșia cu cele două sate (siliști) a fost stăpânită de mari dregători domnești sau de unii descendenți ai lor. La începutul veacului al XV-lea, au fost menționate ca „sate de pe valea Vasluiului”, dar nu fuseseră numite în uricul emis de voievodul Alexandru cel Bun (1400-1432), când Ivan Damianovici devenise stăpânul satelor de pe valea Cușitnei, Dobrovățului și Vasluiului, de la obârșiile lor până în locul unde

¹ Mihai Costăchescu, *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, Iași, Editura Viața Românească, 1931, p. 35: „Satele din acest uric sunt cel puțin tot atât de vechi ca și descălecarea”.

se află astăzi Codăieștii, uric menționat în 1499 și 1503, după ce trecuse aproape un secol².

Începând din a doua jumătate a veacului al XV-lea, moșia Popești a fost stăpânită de marele logofăt Ion Tăutu și de urmașii săi³. Înainte de 1560, stăpânul moșiei Popești fusese păharnic(el)ul Lupu Huhulea, strănepot marelui logofăt, dar participând la un complot împotriva domnului, fiind (presupus) pretendent la domnie, Lupu și-a pierdut viața și Alexandru Lăpușneanu a dăruit moșia Popești Mănăstirii Râșca⁴. În 1570, Bogdan Lăpușneanu a întărit mănăstirii dania făcută de tatăl său⁵.

Moștenitorii nu au renunțat la stăpânirea averii lor. După ce pe tronul Moldovei nu mai erau domnii Lăpușneni, Agafia, sora lui Lupu, a intrat în stăpânirea moșiei. Au urmat fiica ei, Irina, căsătorită Ghenghea, nepoata Nastasia și strănepoata Candachia cu soțul ei, Grigore Hermeziu. Mănăstirea a intervenit la domn și, în octombrie 1642, „Vasile voievod întărește Mănăstirii Râșca satul Popești de la obârșia pârauului Vaslui, pentru care s-a judecat cu Grigore Hermeziu și neamul lui, pentru că acest sat îl avea danie de la Alexandru vodă și Bogdan vodă. Gavril Mateiaș mare logofăt”⁶. În 1644, Grigore Hermeziu a răscumpărat întreaga moșie hotărând să o vândă unor răzeși din Pribești⁷. Același domn, „Vasile voievod întărește siliștea Popești, ținutul Vaslui, la capătul pârauului Vaslui și siliștea Pocreaca din același hotar lui Isac din Pribești și femeii lui, Tudora, rudeniei lui, Ifrim Roșca și fratelui său, Ștefan,

² I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, pp. 241-244: „nepoatele lui Ivan Damianovici au vândut a lor dreaptă ocină dintru a lor drept uric din uricul și dresul moșului lor Ivan Damianovici, ce a avut el de la Alexandru voevod (...) voievodului Ștefan cel Mare, cumpărate spre a le dăruî Mănăstirilor Schimbarea la Față și Pogorârea Sfântului Duh din Dobrovăț (...). Credința domniei mele de mai sus scrisă, Ștefan voevod”; Alexandru Gonța, *Studii de istorie medievală. Texte selectate și pregătite pentru tipar* de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, Iași, Editura Dosoftei, 1998, pp. 197-202.

³ Th. Codrescu, *Uricariul, cuprinzător de hrisoave, anaforale și alte acte, din suta a XVIII-a și a XIX-a*, Iași, Tipografia Buciumul Român, 1852-1895, vol. XX, pp. 266.

⁴ *Catalogul de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova (1398-1595)*, I, nr. 865, p. 338.

⁵ *Ibidem*, I, nr. 938, pp. 362.

⁶ *Catalogul documentelor moldovenesti din Arhivele Centrale de Stat (CDM)*, București, II (1621-1652), nr. 1642, p. 331.

⁷ CDM, II (1621-1652), nr. 1742, p. 349; Th. Codrescu, *Uricariul*, XX, p. 259.

pentru 250 ughi, dar să le fie lor pe patru părți: trei părți să fie lui Isac și femeii lui, Tudora, și o parte să fie lui Ifrim și fratelui său, Ștefan dreaptă ocină și cumpăratură cu toate veniturile și altul să nu se amestece. Iași, 12 mai 1647. Toderașcu logofăt”⁸.

Cumpărătorii moșiei, Isac și Tudora, nu au avut copii, dar aveau nepoți de la frații și surorile lor; fratele lui Isac era Ștefan, iar soră era Marica; Tudora, născută Dumbravă, avea doi frați – Dumbravă Giosanul, Isăcuț – și o soră, Chelsi(e)a, căsătorită Tănase, toți fiind răzeși din Pribești⁹. La vremea când cumpărau moșia, Isac și Tudora au înfiat un nepot; ei „au luat de fecior” pe Grigoraș (Grigore), fiul lui Dumbravă Giosanul, fratele Tudorii, pentru a le fi de ajutor și de sprijin la bătrânețe¹⁰. Soții Isac au stăpânit moșia toată viața, în vreme ce răzeșii Dumbravă stăpâneau părți de moșie în Pribești și în Gioseni; fiind vecini de moșie, răzeșii Dumbravă cunoșteau bine locurile stăpânite de unchiul și de mătușa lor, Isac și Tudora. Înainte de a deceda, Isac a lăsat partea lui de moșie nepoților săi, dar ei le-au vândut fostului mare spătar Darie, stăpân pe părți din moșia Pribești¹¹. În decembrie 1671, Tudora, bătrână și văduvă, a lăsat fraților și surorii ei partea ce-i revenise din moșia Popești și Pocreaca¹². Primind moștenirea, Isăcuț, Chelsia și Dumbravă Giosanul cu feciorii săi, Gavril Dumbravă (numit și Cumpănă), Toader Spânu și Grigore Dumbravă (Bogdaproste – după înfiere), au devenit

⁸ Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIII, pp. 206-208; XX, pp. 276-277.

⁹ Biblioteca Academiei Române (BAR), *Manuscrisul* (Mss.) nr. 827, f. 31r.

¹⁰ BAR, Mss. nr. 827, f. 31v.

¹¹ CDM, III (1653-1675), nr. 1443, p. 312. Th. Codrescu, *op. cit.*, XX, pp. 277-278.

¹² BAR, Mss. nr. 827, f. 31v., diata Tudorii, 1671: „Eu, adică Tudora Isăceasă scriu și mărturisesc cu sufletul meu, precum dau ocina și moșie dreaptă ce am avut cu soțul meu, cu Isac cumpăratură de’npreună; deci neavând noi feciori, soțul meu ș-au dat parte(a) nepoților lui, iar eu, Tudora parte(a) me o am (a) împărț(i) pe patru fraț(i): eu îmi iau partea și o dau nepotului meu, Grigori și fecior, că l-am dus să fie și la casa me cu soțul meu, Isac. Și m-am ținut cu dânsul păr’ acum la moarti, deci iată că-i dau parte lui Grigori și la parte(a) tătâne-său încă să aibă parti cu cie fraț(i). Iar parte(a) ce i-o dau să’s hrănească, iar la moarte(a) lui sau și la viață, neputându-o țâne, să o de(i)e sfintei mănăstiri Trestienii, iar celi trii părț(i) le dau celor trii fraț(i), anumi lui Dumbravă, frate și lui Isăcuț, frate și Chelsăi suroră-mi să fie în veci danie lor și feciorilor lor, iar fecior(ul) meu Grigori, nedând parte(a) de la mine sfintei mănăstiri sau întorcând cia fraț(i) sau cu verii lor să fie ne(i)ertat de Dumnezeu și de Maica Precista și de mine, să fie afurisit de 318 oteț(i) și ca bazonie; și la această scrisoare s-au pri(le)juit și mulți oameni buni. 1671, decembrie: ieromonah Itroci ot Căpriana, eu popa Ioan ot Pribești, Nicon er(o)monah ot Trestiana, Gheorghe Costrul, Mihăilă, Ștefan, Grigoraș”.

răzeși de moșia Popești și Pocreaca. Dumbravă Giosanul mai avea un fiu, Apostol (preoul Apostu), și o fiică, Maria (Ileana), „așezată” în Pribești¹³.

Răzeșii Dumbrăvești cunoșteau Mănăstirea Trestiana din mijlocul moșiei Popești, pe valea pârâiașului Trestiana, menționată în 1496, ctitorie a marelui logofăt Ion Tăutu¹⁴. Era una din cele 22 de mănăstiri din Moldova (până la 1700), o bună parte fiind în Eparhia Huși și Roman¹⁵. Ca vecini, ei au aflat că partea de sud a moșiei, *cu pomet și cu poiană de fân și loc de prisacă*, fusese vândută din 1637, și întărită în 1642 de Vasile Lupu aprodului Pătrașcu Mișcu, și iarăși înstrăinată și donată la 1 august 1672 Mănăstirii Clatia; acolo, în prisaca de la marginea codrului, se afla biserica de lemn și cimitirul satului Popești¹⁶. Din decembrie 1671, când primiseră dania, până la 1 august 1672, trecuseră doar șapte luni și răzeșii nu avuseseră timp să intervină. Urma ca biserica să devină metoc mănăstiresc. Ar fi intenționat, poate, să fi cumpărat ei acel loc, să unească cele două părți de moșie – Poiana lui Andrieș, preluată prin schimbul făcut cu Darie și stăpânită de ei, cu prisaca unde era biserica, pentru ca aceasta să facă parte din moșia devenită a lor¹⁷. Nemaifiind posibil, preoții și răzeșii s-au hotărât să demonteze biserica de lemn din Popești, unde fuseseră, probabil, preoți și enoriași, să o strămute și să o refacă în noua lor așezare, Pocreaca¹⁸.

¹³ BAR, Mss. nr. 827, f. 10v.; f. 31r.; Comunicarea *Neamul Dumbravă și „bătrânii” săi*, susținută la 8 septembrie 2015, în ședința Comisiei Naționale de Genealogie, Heraldică și Sigilografie, Filiala Iași a Academiei Române.

¹⁴ Ștefan S. Gorovei, *Mănăstirea Trestiana*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul 1968, nr. 9-10, p. 568.

¹⁵ Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească, secolele IV-XX*, București, EIBMBOR, 1982, pp. 16-17.

¹⁶ CDM, III (1653-1675), nr. 1443, p. 312. La 1 august 1672, vameșul Păun a lăsat Mănăstirii Clatia (Buciumii Dancului) unele moșii, dar și „prisaca din Popești, cu loc de fânaț, lângă Mănăstirea Trestiana, pe apa Vasluietului”, cumpărată din 1669 de la Pătrașcu Mișcu aprod, „cu casa gata și cu zămnic gata și cu pomet”, cf. N. Iorga, *Studii și Documente*, VI, București, 1904, VI, pp. 57-58.

¹⁷ BAR, Mss. nr. 827, f. 31v.; I. Bianu, *op. cit.*, p. 307: La 2 februarie 1667, „Gavril cu frații lui, feciorii lui Dumbravă, stăpâni pe părți de pământ din Pribești și din Gioseni”, le schimbau cu Darie pentru Poiana lui Andrieș, din locul „unde să sfârșește hotaru(l) Pribeștilor de cătră hotar(ul) Dobrovățului”, în hotarul moșiei Popești și Pocreaca.

¹⁸ BAR, Mss. 827, f. 31v. Preotul Ioan ot Pribești, nepot de soră Tudorii, și Nicon monah ot Trestiana fuseseră martori la diata din decembrie 1671, când ea, Tudora, a făcut danie o parte din moșia Popești Mănăstirii Trestiana.

Un document de arhivă arată că „la anul 1670 (...), răzeșii au demontat și au adus în noul sat și biserica făcută din lemn, din Prisacă, clădind-o ceva mai la o parte de biserica actuală”¹⁹. Sintagma „și biserica” presupune că ei au strămutat și altceva în afară de biserică. În document, anul e redat cu aproximație, pentru că răzeșii Dumbravă nu ar fi avut cum să se stabilească în sat decât după decembrie 1671 și nu ar fi reușit să înceapă imediat o astfel de lucrare. Refacerea bisericii presupunea existența unor idei, o bună organizare, responsabilitate, multă muncă, costuri materiale – toate de dus la împlinire prin efortul lor. Biserica refăcută păstrase hramul „Sfântul Nicolai”. Împreună cu biserica, locuitorii din Popești și-au întemeiat și noile gospodării, treptat, mai aproape de biserica nou refăcută în Pocreaca, unii chiar în apropiere de Mănăstirea Trestiana; de aceea, satul Popești și-a schimbat vatra de locuire și, cu timpul, fiind înglobat în Pocreaca, i-a dispărut denumirea din actele administrației vremii²⁰. În același timp, răzeșii i-au format pe fiii lor buni creștini, pregătindu-i să devină călugări, diaconi și preoți în cele două lăcașe de cult. Se pare că preoția era o tradiție a familiei Dumbravă²¹. Unii din feciorii, ginerii sau nepoții primilor răzeși au devenit preoți, pregătiți prin participare la slujbele din biserici, ascultând la început de călugării Mănăstirii Trestiana (ieromonahul Nikon ot Trestiana, ieromonahul Itroci ot Căpriana, preotul Ioan ot Pribești, cei ce semnaseră diata Tudorii), iar mai târziu, de preoții bisericii „Sfântul Nicolai”, cum fuseseră preoții Theodosie și Teodor, care slujiseră înainte de anul 1800, menționați pe o pagină a unui *Octoih* în anul 1824. Tradiția colaborării între slujitorii bisericilor din satele apropiate exista și continua în fiecare generație²². Călugării, diaconii, preoții erau exemple pentru cei din obște și îndrumătorii celor ce doreau să învețe a sluji.

¹⁹ Mitropolia Moldovei și Sucevei (MMSv.), Arhiepiscopia Iași, Protopopiatul Iași, Parohia Pocreaca, dosar 116/1938, f. 8r.; expresia din documentul de la 1938 „noul sat” a fost păstrată prin tradiție de la primii răzeși din Pribești, veniți în Pocreaca (devenit noul lor sat).

²⁰ *Tezaurul Toponimic al României. Moldova, I, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1888*, coordonator Dragoș Moldovan, București, 1991-1992; din 1873, satul Popești nu e menționat. Satul Pocreaca era considerat un singur sat cu Trestiana, de când se înfiripase, după 1726, până la 1864.

²¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, IV, partea I, pp. 12; 216: în 1677, popa Dumbravă cumpărase un pământ în Gioseni, Cozmești; preoția – o tradiție a familiei.

²² Ierodiaconul Avraam Bugu, *Monahul Pafnutie, protopsalt și caligraf al Mănăstirii Putna*, comunicare susținută la Simpozionul „Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al

În diferite documente de arhivă, au fost menționați: călugărul Florea ai cărui copii și-au vândut părțile de pământ din Poiana Cârnului (la 1667)²³; ieromonahul Nicon ot Trestiana²⁴; monahul Ghenad(i)e – Gheorghe, fiul lui Isăcuț Dumbravă, înainte de 1700²⁵; un ieromonah, Isaia, menționat în însemnările de mai târziu, fost donator al unei sume de bani bisericii strămutate²⁶.

La început, din răzeșii Dumbravă s-au format preotul Apostu-Apostol, fiul lui Dumbravă Giosanul, și preotul Iancu-Ioan, fiul Chelsiei, sora lui Dumbravă Giosanul²⁷. Preotul Apostu a slujit la Mănăstirea Trestiana, fiind menționat la 13 august 1749, într-o însemnare pe fila unui *Minei* „luat pre dreptile zilele vieții de Apostol (...)”, iar pe o pagină a unui *Antologhion* (tipărit la Râmnic în 1777), dăruit Mănăstirii Trestiana, o altă însemnare preciza: „va rămâne la biserica Trestiana (...); este luat de la neica Apostolu (...), v(ă)leat 1782”.

Grigor(e)aș, fiul lui Dumbravă Giosanul, înfiat de soții Isac, s-a dovedit a fi un fiu de nădejde, devenind un om vrednic. El a respectat clauzele impuse în diată de mama sa adoptivă²⁸. Împlinindu-i dorința, el a lăsat Mănăstirii Trestiana partea de moșie donată de ea²⁹. În 1711, feciorii lui Grigore Bogdaproste, Costandin (Costul

credinței creștine”, 11-14 iulie 2018, Mănăstirea Putna. Monahul Pafnutie venise de la Mănăstirea Dobrovăț, cunoștea și colabora cu monahii de la Mănăstirea Trestiana, dăruindu-le cărți. În rezumatul sesiunii de comunicări se arată: „Monahul Pafnutie protopsalt a copiat în anul 1525 un *Triod* pentru Mănăstirea Dobrovăț. Era viețuitor în Mănăstirea Putna, fiind ucenic și urmaș al lui Eustatie Protopsaltul, fondatorul Școlii muzicale de la Mănăstirea Putna, în timpul lui Ștefan cel Mare”.

²³ CDM III (1653-1675), nr. 1443, p. 312.

²⁴ BAR, Mss. nr. 827, f. 31v.

²⁵ *Ibidem*, f. 10v; Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIV, p. 411.

²⁶ Pr. I. Topală, *Monografia bisericii parohiale*, 1905, f. 11r (din arhiva bisericii).

²⁷ BAR, Mss. nr. 827, f. 19v; f. 45r; Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIV, p. 404.

²⁸ Ion Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, III, Craiova, 1931, p. 314: „25 februarie 1746. Carte a lui Nichifor, mitropolit al Moldovei, privitoare la partea din Popești dată dar mănăstirii Trestieni” (Trestiana).

²⁹ SJAN, Iași, Fond Secretariatul de Stat, dosar 1296. În 1697, Grigore Bogdaproste era menționat „fost” vâtaf de vânători domnești. Judecătoria Vaslui, dosar 32/1837, Tr. 1801, Op. 2062: Jalba răzeșilor, semnată de preotul Vasile Eni (Iani) arăta: „Mănăstirea Trestiana, într-un șir neîntrerupt de 150 de ani au stăpânit o parte de pământ din moșia Popești și Pocreaca”; diferența anilor ne duce în 1692, anul când Grigore Bogdaproste mai trăia, probabil, și lăsa pământul în folosul mănăstirii.

clucer) și Ștefan V(v)ătaful, au mers în fața Mitropolitului Nechifor, au arătat împlinirea daniei, fapt confirmat în 1746 de Mitropolit³⁰. Răzeșii aveau libertatea de a hotărî ce au de făcut, desigur, cu încuviințarea ierarhilor vremii. Au cultivat în continuare întreaga moșie prin grija lor, pentru că din neamul lor se ridicau slujitorii bisericilor, dându-i mănăstirii zeciuiala periodică ce i se cuvenea pentru partea ce i se donase. De aici, poate, un plus în imboldul avut de ei pentru a forma noi preoți, din tată în fiu sau ginere, și de a construi o nouă biserică. Astfel, la 1744, constatând degradarea Mănăstirii Trestiana, ei au hotărât să construiască o nouă biserică, în același loc, în cătunul înfiripat de ei pe cursul pâraiașului Trestiana³¹. O biserică din bârne de stejar cu hramul „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul”, devenind, astfel, ctitori. „Considerată «o bijuterie a arhitecturii populare în lemn din județul Iași» biserica este o ctitorie răzeșească de la 1744, din vremea domniei lui Ioan Nicolae Mavrocordat, după datele cuprinse în pisania cioplită pe frontispiciul celor trei arcade pe stâlpii ce separă pronaosul de naos. Inscripția folosește alfabetul chirilic; în jumătatea stângă se poate citi, în limba slavonă: «Siea țercov sătutori vdni Ion Neculai vodă» (Această biserică s-a săvârșit în zilele lui Ion Neculai vodă); în jumătatea dreaptă este scris în limba română, dar cu caractere chirilice: «A făcut răzeși această sfântă băsarăcă vleat 7252»³².

În 1746, Ioniț(ă) și Vasile, strănepoții lui Dumbravă Giosanul, s-au dus și ei în fața Mitropolitului, dorind să obțină dreptul ca

³⁰ Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIV, p. 404; p. 408: „un bătrân și jumătate”; BAR, Mss. nr. 827, f. 19v; f. 45r: dintr-un bătrân și jumătate (69 funii și 15 stâneni), 17 funii erau partea donată prin diată Mănăstirii Trestiana – din apa Vasluiului, spre apus, până în hotarul moșiei Mănăstirii Dobrovăț.

³¹ Corneliu Istrati, *Condica lui Mavrocordat*, Iași, Editura „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, II, nr. 642, p. 302: „un izvod de doi liudi ce li-au dat peceți vel păharnicul ot ținutul Vaslui, anume Gavril sân Timoftii ot Trestiana i Pricopi sân Andronachi ot tam, 1741 decembrie 23-26”; erau fiii răzeșilor așezați lângă mănăstire; III, nr. 2007, p. 158: „carte pentru poprit; peceți date unor nevârșnici din Trestiana.

³² Lucia Ionescu, *Monumente de arhitectură populară din secolul XVIII din județul Iași: Biserica de lemn din satul Poiana, comuna Schitu Duca*, în Buletinul „Ioan Neculce”, serie nouă, X-XII, 2004-2006, Iași, 2009, p. 211: Este vorba de biserica răzeșilor din Trestiana. Poiana nu a avut o biserică proprie. Enoriași îi sunt împreună și de la împărțirea administrativă din 1968, când satul Trestiana a fost înglobat în Poiana. Locuitorii le denumesc separat – Trestiana și Poiana, păstrând vechiul și frumosul nume Trestiana.

pământul donat Mănăstirii Trestiana de Tudora și de bunul lor, Grigore Bogdaproste, să fie lăsat și în folosul bisericii noi, construite de ei și de preoți³³. Preotul Iani (Eni) Bogdaproste și trei răzeși sunt însemnați pe paginile unui *Penticostar* din 1782, cumpărat de ei: „Această sfântă carti esti a sfintii biserici a Trestienii ce esti hramul «Sfântul Ioan Botezătorul» și au cumpărat-o (c)titorii, care sunt preotul Eni, i Proca, i Gligori Hortolomei, i Arteni Bogdaprosti”.

Tradiția monahală a continuat și în generațiile de după anul 1800: irodiacul Antonie Dumbravă a ajuns la Episcopia Hușilor, unde a fost numit în diferite funcții și demnități monahale³⁴; ieromonahul Isac(hi)u Trohin, menționat în documente la 1843; monahul Filof, însemnat pe clopotul bisericii de piatră din Pocreaca (la 1866); în 1842, ieromonahul Sevestian semna în documentele răzeșești³⁵; la data de 14 iulie 1844, irodiacul Gheorghie Bogdaproste semna ca martor într-un zapis³⁶; în octombrie 1844, ieromonahul Ilarion a vândut casa și ocina, pentru a pleca din sat³⁷.

Între 1853-1857, preoții și răzeșii au zidit o biserică de piatră și cărămidă în Pocreaca, fiind sfințită de episcopul de Huși, Meletie. Încrustată în piatra de deasupra ușii, pisania arată: „A.I. 1853. S-au zidit sfânt lăcaș cu hramul «Sfântul Nicolai» și «Duminica Tuturor Sfinților» cu cheltuiala satului nostru și alți făcători de bini”.

Preoții care au urmat au descins, generație după generație, din tată în fiu sau ginere, în mare parte, din trei copii ai lui Grigore

³³ BAR, Mss. nr. 827, f. 11r: „1746, Nechifor Mitropolit zăce că au venit înaintea sa Ioniț(ă) și Vasile, nepoții lui Dumbravă și strănepoții Tudorii, care au jăluit că strămoașa lor ar fi dat danie o parte de moșie din hotar(ul) Popeștilor Mănăstirii Trestienii, care danie ar fi și arătat-o fiind a Tudorii și a nepoților ei Costandin și Ștefan, carii atunci au arătat că și niște scrisori de moșie răzășască s’ar fi răsărit”.

³⁴ Protosinghel Glicherie Lovin, *Mănăstirea Bogdana din județul Bacău*, Chișinău, 1926, pp. 24-33. În 1837, a slujit (ocazional, ca fiu din răzeșii satului) la Mănăstirea Trestiana. Ieromonahul Antonie, vechil al Episcopiei, când avea timp, îi reprezenta și pe răzeșii satului său natal în pricinile ivite cu cei care le împresurau moșia, apărându-le cauza; cf. SJAN, Iași, Fond Tribunalul Vaslui, dosar 55/1839, f. 114r, și Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIV, p. 402.

³⁵ SJAN, Iași, Fond Judecătoria Vaslui, dosar 65/1845, Tr. 1671, Op. 1907, f. 89v.

³⁶ *Ibidem*, dosar 65/1845, f. 30v.

³⁷ *Ibidem*, dosar 65/1845, f. 56r; ieromonahul Ilarion era fiul lui Paraschiv Trincă, nepotul Paraschivei, fiica lui Andr(ei)onic Dumbravă; cf. arhivei bisericii parohiale Pocreaca, dosar 1/1904, f. 11v; a devenit protoiereu bazileu, iar la 8 noiembrie 1898, a resfințit biserica din Pocreaca, după unele reparații curente.

Bogdaproste: din Ștefan V(v)ătaful Bogdaproste, din Ion Bogdaproste și din Vasâlca, devenită preoteasă; în total, cincizeci și trei de călugări, diaconi și preoți, menționați în documentele de arhivă în perioada 1647-1945. Unii preoți au avut „ceva” în plus de spus și de înfăptuit, fiind adevărate exemple pentru tineri.

1. Preoții din Ștefan V(v)ătaful Bogdaproste, fiul lui Grigore Bogdaproste și nepotul lui Dumbravă Giosanul:

Preotul Eni (Iani) Bogdaproste a preluat numele Bogdaproste după socrul său, Ioniță Bogdaproste, fiind căsătorit cu Tudora, fiica lui Ioniță Bogdaproste (sân Ștefan Vătaful), nepotul lui Dumbravă Giosanul³⁸. Eni (Iani) Bogdaproste a fost urmat în preoție de fiii săi, preotul Vasile Eni (Iani), preotul Neculai Eni și de ginerele său, preotul Ion Tăbuciu. Eni (Iani) Bogdaproste slujea la biserica Trestiana, împreună cu preotul Vasile Bogdaproste, fiul lui Ioniță Bogdaproste (fiind cumnați) și cu preotul Vasile sân Vasile Bogdaproste³⁹. Preotul Neculai Eni și fratele său, preotul Vasile Eni (Iani), slujeau la biserica de lemn „Sfântul Nicolae”, Pocreaca. În 1782, preotul Eni (Iani) Bogdaproste fusese menționat pe un *Penticostar*, fiind ctitor al bisericii Trestiana, împreună cu trei răzeși: Proca (fiul lui Andrei Dumbravă), Gligore Hortolomei, fiul lui Grigore Bogdaproste, și Arteni Bogdaproste, fiul Mariei (fiica Floarei) și al lui Năstase Bogdaproste. La 1807, Eni (Iani) Bogdaproste era „preot nevolnic” și unul din cei „cinci preoți, toți din familia Bogdaproste”⁴⁰. Prin ginerele său, preotul Ion Tăbuciu (menționat în 1809)⁴¹, tradiția preoției a fost continuată de nepotul său, preotul Gheorghe Patron, și de strănepoți: preoții Ion Patron, Ilie Patron și Vasile Patron, slujitori la biserici diferite în Iași; și ei se formaseră alături de bunicul și de tatăl lor, participând la slujbele din biserica Trestiana⁴². Un diacon Ilie Bogdaproste locuia în Iași (la 1824); în 1844, a vândut partea sa din moșia obștii Pocreaca⁴³. Mai târziu, în 1894, Iosub Bogdaproste solicita „intrarea în călugărie”⁴⁴.

³⁸ *Ibidem*, Fond Divanul Apelativ al Țării de Jos, dosar 13/1844, f. 3r.

³⁹ *Ibidem*, Fond Divanul Domnesc, dosar 188/1843, f. 1r.

⁴⁰ *Arhivele Basarabiei, Revistă de istorie și geografie*, nr. 2-3 /1931.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² MMSv., Arhiepiscopia Iași, Protopopiatul Iași, Parohia Pocreaca, dosar 116/1938, f. 7r: daruri aduse bisericii Trestiana – Sfintele vase aurite – ca recunoștință și întru pomenirea bunicilor și a părinților.

⁴³ SJAN, Iași, Divanul Apelativ al Țării de Jos, dosar 13/1844, f. 4r.

⁴⁴ Th. Codrescu, *op. cit.*, VI, p. 320; SJAN, Iași, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dosar 25/1894, f. 90r.

Preotul Vasile Eni (Iani), fiu al preotului Eni (Iani) Bogdaproste, a devenit preot înainte de anul 1809 și a slujit la biserica „Sfântul Nicolae”, Pocreaca⁴⁵. În 1824, el a cumpărat un *Octoih* de la „ereu Teodor ot Popești”, luat de la „părintele Theodosie Bu(o)descul, fratele preotului Teodor”, lăsând o însemnare pe paginile cărții; preoții menționați slujiseră la biserica de lemn strămutată în Pocreaca. Preotul Vasile Eni (Iani) îi îndruma pe cei din obște, apărându-le cu pricepere interesele⁴⁶. El și fiii săi au fost preoții care au zidit biserica de piatră din Pocreaca, împreună cu răzeșii satului, dar în pisanie își asumă deopotrivă contribuția. Preotul Vasile Eni (Iani) ținea actele moșiei, pentru că el îi reprezenta pe răzeși la judecată, în urma pricinilor ivite, și cunoscând bine istoria înaintașilor, a versificat-o, având accente critice la adresa celor care le împresurau moșia⁴⁷. Fiii săi au fost preoții Costandin Eni și Ioniță Eni; în 1856, Ioniță Eni slujea la biserica din Blaga, iar fiul său, Vasile Eni, a slujit ca bunicul lui, la biserica din Pocreaca. Nepoata preotului Vasile Eni (Iani), Zoița, fiica dascălului Mihalache Enea, s-a căsătorit cu preotul Dumitru Galaction (fiul lui Costandin Galaction, preot la biserica „Sfântul Gheorghe” din Huși, în perioada 1861-1866)⁴⁸. Preotul Dumitru Galaction a fost hirotonit în anul

⁴⁵ *Arhivele Basarabiei, Revistă de istorie și geografie*, nr. 2-3 /1931.

⁴⁶ SJAN, Iași, Fond Judecătoria Vaslui, dosar 32/1837, f. 175r: Jalba din 29 martie 1842, semnată de preot: „Că iată, acum în luna aceasta în 23 zile, dumnealui postelnicul Neculai Milu, fărăși regularisi părțile cumpărate de la răzăși, precum mai sus să arată, au adus stupi și i-au pus unde i-au plăcut, iar nu unde s’ar căde și ar fi de porunca legii; vechilii dumisale ce-i are la Poiana Cârnului, pornind prin pădure au băntuit pre răzeși luându-le topoarele și săcurile și pe unii i-au și bătut”.

⁴⁷ BAR, Mss. nr. 827, f. 59r, 59v: „Prea Înălțate Doamne, noi, săteni, de loc moldoveni, /răzeși Pocricenii/ dintr-a Vasluiului ținut /undi trăim dintr-u ’nceput /nu pripășiți ungureni, ci din vechi moldoveni, /după cum ispisoacele grăesc /pe noi ne adevăresc; /a căroră urmare /din vechime în lucrare; /mai ales ispisocul lui Vasile voievod, /carile-au povățuit un norod /– toată a Moldovei eparhie – /și învechit în domnie, /cari ca un părinte adevărat /celi cu bini ce s’au lucrat, /douăzeci di ani domnia au ținut /neschimbă dintr’a(l) Moldovei pământ; /de la carile și nouă s-au încredințat /hrisovul de sus arătat, /carile are lucrare / în obârșia Vasluiului Mare /pe două moșii alăturate /de 170 de ani cumpărate /a căroră cumpărătură toată /nu-i puțină, ci-i o gloată /– 250 de galbeni ungurești, /de cii mari, împărătești / în care vreme am avut stăpânire /fără de nici o contenire (...)”.

⁴⁸ Costin Clit, *Biserica Sfântul Gheorghe din Huși*, Editura Sfera, Bârlad, 2006, p. 54.

1891, pentru parohia Tatomirești (Vaslui)⁴⁹. O altă nepoată a preotului Vasile Eni (Iani), Maranda, fiica dascălului Mihalache Enea, s-a căsătorit cu Ion Topală, parohul bisericii Pocreaca (1904-1945), de loc din Idrici, Fălciu. A fost preotul care a văzut tragediile satului în vremea celor două războaie mondiale, el însuși pierzându-și un fiu în război (la 1941). Strănepotul Aurel Enea, fiul notarului Vasile Enea (fiul lui Mihalache Enea), a fost preot la biserica din Corjeva, Valea lui Vodă, Lăpușna. În 1945, preotul Aurel s-a retras în satul natal, fiind (până în septembrie 1949) parohul bisericii Pocreaca⁵⁰. A refăcut biserica de piatră în urma distrugerilor provocate de cutremurul din 1940 și de războiul ce urmasă. Învățătorul Mihai Enea, fiul lui Mihalache Enea și nepotul preotului Vasile Eni (Iani), a fost rănit în primul război mondial, iar fiul i-a murit în 1941⁵¹.

Preotul iconom Vasile Bogdaproste a lăsat însemnări la biserica Trestiana (1826). Era fiul lui Ioniță Bogdaproste, nepot lui Ștefan Vătaful. A fost urmat în preoție de fiii săi, Ion Bogdaproste și Gheorghe Bogdaproste; în 1838 erau diaconi la biserica Trestiana, iar din 1843 și, respectiv, din 1845, au devenit preoți⁵².

Tu(o)dosia, fiica lui Ștefan Vătaful, avea ginere pe Vasile Paniță, preot (sachelar la 1845, când semna împreună cu toți cei „sânpărtași, curgători din Ștefan Vătaful”), pe nepoții Ioan Paniță (1856) și Irimia Paniță (1865), preoți la biserica Trestiana⁵³.

⁴⁹ Arhiva Episcopiei de Huși, Parohia Pocreaca, dosar 21/1891, f. 44r; pentru hirotonire au semnat enoriașii bisericii din Pocreaca, împreună cu învățătorul școlii, Alexandru Sadoveanu; Andrei Crețu, *Preotul Dimitrie Galaction, ctitorul bisericii de zid din satul Laza*, în „PRUTUL. Revistă de cultură”, serie nouă, nr. 1 (53), 2014, p. 113. Preotul Dumitru Galaction a slujit între 1897-1935 la biserica din satul Laza (Vaslui), fiind ctitorul unei frumoase biserici de piatră.

⁵⁰ Arhiva bisericii Pocreaca, județul Iași.

⁵¹ *Anuarul Școalelor 1899-1900*, București, 1900; Ioan Alecu Iacobuță, *Dobrovăț – istorie și legendă*, Iași, Editura Graphix, 1994, pp. 158-159; 164.

A fost rănit în 1917, în asaltul cotei 896, din zona Cașin. A însemnat data pe o icoană, purtată la piept. Era ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil. După război, a continuat să fie învățător și director al Școlii Dobrovăț. A înființat Banca populară și Căminul cultural Dobrovăț. A decedat în 1929, la 51 de ani. Fiul său, Mihai M. Enea, ofițer activ, a căzut eroic în august 1941, la Bugalic, Odesa.

⁵² SJAN, Iași, Fond Vistieria Moldovei, dosar 197/1831, f. 221v, dosar 250/1838, f. 235v; dosar 431/1851, f. 211v; un alt fiu al iconomului, Dumitrache, era dascăl.

⁵³ *Ibidem*, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 136/1856. Divanul Apelativ al Țării de Jos, dosar 13/1844, f. 3r; Divanul Domnesc, dosar 188/1843, f. 3r; 11r; Fond Starea civilă Poiana Cârnelui, dosar 1/1866-M.

Din Ștefan Vătaful, prin nepotul său de frate, Năstase Bogdaproste, cu soția Maria (Năstăsoaia), fiica Floarei, fata lui Grigore Bogdaproste, a descins o altă ramură de preoți ai satului: Vasile sîn Năstase ot Pocreaca, preot la biserica din Mircești, Vaslui. Au urmat ginerii săi, preoți la biserica Pocreaca: Neculai Eni, căsătorit cu Soltana la 1835, și Vasile Agapi, căsătorit cu Ana. Fiul preotului Neculai Eni a fost preotul Vasile Ene, care a slujit (ante 1872) la biserica din comuna Popricani, Iași⁵⁴. Fiii preotului Vasile Agapi și ai Anei au fost preotul Ioniță (Niță) Agapi și preotul Costandin (Costache) Agapi. Preotul Costache se căsătorise cu Zoița, fiica mezină a preotului Vasile Eni (Iani). El a luat rolul de păstrător al actelor moșiei neamului Cumpănesc (Dumbravă), al socrului său. Fiica preotului Costache Agapi, Zoița, s-a căsătorit cu preotul Constantin Georgescu, profesor de religie la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași. Acesta, de asemenea, a preluat actele moșiei Popești și Pocreaca și, fiind conștient de valoarea lor, le-a dat editorului Theodor Codrescu, actele având, astfel, șansa de a fi publicate în colecția de documente *Uricariul*⁵⁵.

2. Preoții descendenți din Ioan Bogdaproste, fiul lui Grigore Bogdaproste și nepot lui Dumbravă Giosanul: Ramura lor s-a format din fiul său, diaconul Gheorghe Bogdaprosti (înscris în catagrafia de la 1820), nepotul Troh(f)in Popa Bogdaproste (mențiune, 1842-1846), era cel ce scria zapisele răzeșilor, după formula: „poftit de către iscălitul(a) vânzător(oare), am scris cu voia și bună primirea lui(ei)” ; a urmat strănepotul Isac(hi) Troh(f)in, monah (mențiune, 1843)⁵⁶. Urmașii din ramura acestor preoți, mulți plecați din sat, în alte sate din județul Vaslui, în Iași, Galați, Huși, Bacău, e posibil să fi dus mai departe vocația preoției.

Din Irimia Dumbravă, fiul lui Ioan Bogdaproste, strănepot lui Dumbravă Giosanul, au urmat: Antonie Dumbravă, călugărit la schitul Urguești, Tutova; după 1836, era ieromonah, director al Episcopiei de Huși, iar din 1851 arhimandrit al Mănăstirii Bogdana, Bacău, timp de 12 ani (1851-1863). În 1855, a fost numit stareț al Mănăstirii Neamț, apoi director al Mitropoliei⁵⁷. În 1857, fusese înscris

⁵⁴ *Ibidem*, Fond Starea Civilă orașul Iași, dosar 14/1872-M, f. 84v.

⁵⁵ Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIV, p. 416, nota editorului.

⁵⁶ SJAN, Iași, Fond Divanul Domnesc, dosar 188/1843, f. 53r; f. 54r.

⁵⁷ Protosinghel Glicherie Lovin, *Mănăstirea Bogdana din județul Bacău*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1926, pp. 24-33. La bătrânețe s-a retras în satul natal. A decedat la 15 august 1868. În epitaful de pe piatra funerară, la sud de altarul bisericii Pocreaca: „În lume rămân numai faptele bune”.

pe lista cu alegătorii divanului ad-hoc din Moldova⁵⁸. Se numise el însuși „regeneratorul neamului Dumbravă”, reluând numele străbunicului său, Dumbravă Giosanul. La fel au procedat tatăl său și frații săi Pavăl și Ioniță cu fiii lor Ioan, Gheorghe, Manase și Emanoil pe care i-a purtat în școli. Antonie Dumbravă a construit școala din satul Bogdana, Bacău (la 1855). A ctitorit (la 1861) două biserici de mir în Valea Seacă și în Gutinași, Bacău⁵⁹. Pe fiii fraților săi i-a îndrumat să urmeze Școala catihetică din Huși, Școala secundară din Iași (Academia Mihăileană), Liceul Internat din Iași; ieromonahul Manase Dumbravă a fost numit egumen la Mănăstirea „Sfinții Voievozi”, Galați (1852-1854), metoh al Mănăstirii Neamț; a slujit și la bisericile din Valea Seacă și Gutinași, Bacău (1860)⁶⁰; în 1860, Emanoil Dumbravă era preotul bisericii din colonia Vălenii, Ismailu, districtul Bolgrad⁶¹. Din ramura lor să fi fost și preoții Ioan Dumbravă din Huși (la 1925), Dumitru Dumbravă, paroh la biserica „Sfântul Dumitru”, Bârlad, Gheorghe Dumbravă, paroh la biserica din Târgul Puești, Tutova sau ieromonahul Teofil Dumbravă de la schitul Buluc, județul Putna⁶².

3. Preoții din Vasâlca, nepoata lui Dumbravă Giosanul: Vasâlca, fiica lui Grigore Bogdaproste, a fost căsătorită cu preotul Ioan Obreja, din Pribești. Stăpâneau partea de nord-vest a satului Pocreaca, unde a luat ființă satul Slobozia Pocrecii⁶³. Harul preoției a continuat prin fiul lor, Grigore Obreja, preot la biserica din Pocreaca. În 1774, el era numit de recenzori „popa Grigore”⁶⁴. Fiul

⁵⁸ Rodica Iftimi, Sorin Iftimi, *Alegătorii divanului ad-hoc din Moldova (1857). Un manuscris necunoscut*, în „IOAN NECULCE”. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei, serie nouă, X-XII, (2004-2006), p. 216. Pe prima listă cu alegătorii erau egumenii mănăstirilor închinat. Unii localnici își amintesc de fotografia cu membrii divanului ad-hoc, păstrată la mare cinste în casa învățătorului, în anii interbelici, adusă de arhimandritul Antonie Dumbravă la reîntoarcerea în satul natal, după 1866.

⁵⁹ *Mănăstirea Bogdana, Ctitoria și oamenii în freamătul vremii*, Iași, Editura Trinitas, 2003, pp. 13-14; Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (MCIP), dosar 97/1851, f. 16r, f. 19r, f. 86r, f. 103r; dosar 180/1854, f. 80r.

⁶⁰ SJAN, Iași, Fond MCIP, dosar 69/1852, f. 47r.

⁶¹ *Ibidem*, Fond MMSv., dosar 169/1860, f. 10v.

⁶² *Anuarul Eparhiei Hușilor*, martie 1934-1939, p. 12; *Anuarul Eparhiei Romanului*, 1936, p. 341.

⁶³ SJAN, Iași, Starea civilă Poiana Cârnelui, dosar 1/1884-M; dosar 1/1892-M.

⁶⁴ *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, sub redacția lui P.G. Dimitriev și P.V. Sovietov, Chișinău, 1975.

său, Ioan Obreja, a fost diacon⁶⁵. Nepotul Neculai diaconul, înscris la recensământul din 1774, a lăsat însemnări pe filele unui *Penticostar*, tipărit la 1782, privitoare la ctitori, cumpărat de ei: „am scris eu, (i)erodiacon Neculai Bogdaprosti ot Trestiana”. Din alt fecior al Vasâlcăi, Gheorghe Obreja, au urmat Ioan Obreja; fiul acestuia, Maftei Obreja, a devenit preot la biserica din Mircești, Vaslui (la 1845)⁶⁶.

În prezent, urmaș al neamului Dumbravă, preotul Gelu Bogdan este ctitorul fostei biserici „Sfânta Vineri” din București, împreună cu enoriașii, biserică tragic demolată în 1987⁶⁷. Buni cunosători ai slovelor chirilice, preoții întocmeau jalbele în numele obștii, având grijă de păstrarea moșiei obștii răzeșești⁶⁸. Mulți răzeși au învățat de la preoți scrierea cu litere chirilice, nevoiți să cunoască adevărul din zapise, hotarnice sau din adresele judecătoreiei. Prin nenumărate procese costisitoare, prin împresurarea reciprocă a părților de moșie și „căderea” unora în vânzarea ocinei, moșia obștii se micșora, veniturile fiecărui răzeș, de asemenea. Stau mărturie două foi de zestre, documente inedite⁶⁹.

Rolul deosebit al preoților în comunitate este evident. Întreaga obște a dus o viață socială activă. Preoții și răzeșii aveau puterea de a stăruia, în spiritul adevărului, pentru dreptate, de a reacționa la necazurile fiecăruia și ale întregii obști, împreună cu grija față de misiunea principală și de reconstruirea și întreținerea bisericilor. Au păstrat mare parte din moșia răzeșească neînstrăinată, au înființat noi sate, au ctitorit noi biserici, toate determinând ca satul și numele lui, Pocreaca, să dăinuie din vremurile străvechi⁷⁰.

⁶⁵ SJAN, Iași, Fond Judecătoria Vaslui, dosar 65/1845, Tr. 1671, Op. 1907, f. 58r.

⁶⁶ SJAN, Iași, Fond Divanul Domnesc, dosar 188/1843, f. 14r.

⁶⁷ Pr. Valerian Manea, *Parohia Sfânta Vineri – Herasca*, în: sursa de Internet Parohia Sfânta Vineri – Herasca București, din 4.02. 2017: e redat șirul preoților, între ei și pr. Gheorghe Bogdaproste. „Astăzi, după multe încercări, Biserica „Sfânta Vineri” a început să prindă contur. Pe data de 23 martie 2008, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, înconjurat de un sobor de preoți în frunte cu pr. Gheorghe Bogdan, parohul bisericii de odinioară și de azi, a pus piatra de temelie a sfântului lăcaș”.

⁶⁸ SJAN, Iași, Fond Ministerul de Interne, dosar 67/1859, 1r.

⁶⁹ *Ibidem*, Divanul Domnesc, dosar 214/1852 f. 10r, și Ministerul de Interne, dosar 6/1849, f. 84r: prima, din 1833, a soției vornicului de poartă Grigore Folescu, Elenco (urmașă din Dumbravă), făcută după decesul soțului; fond Judecătoria Vaslui, dosar 47/1835, f. 20r, a doua foaie de zestre, din 1835, era a Soltanei, fiica preotului Vasile Năstase, zestre primită la căsătoria ei cu preotul Neculai Eni; diferența de avere era foarte mare.

⁷⁰ Comunicare susținută la 13 februarie 2018, în ședința Comisiei Naționale de Genealogie, Heraldică și Sigilografie, Filiala Iași a Academiei Române.

Mănăstirea Bogdana, Bacău
(foto – 2014)

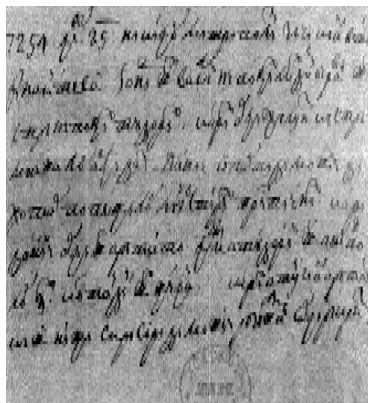
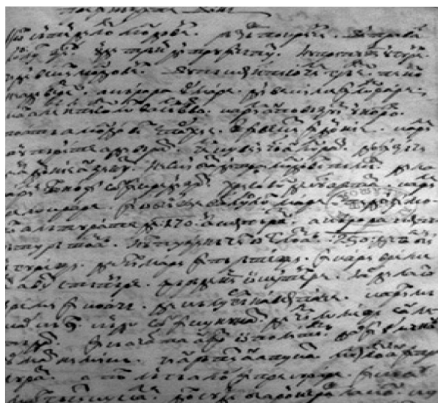
Școala din Bogdana, Bacău (1855)

Arhim. Antonie Dumbravă (1855)

Parohul bisericii Pocreaca, I. Topală, învățătorul, notarul, primarul și enoriașii, descendenți ai răzeșilor Dumbravă, în perioada interbelică – fotografie din colecția personală a D-nei Sălăvăstru Elena, Pocreaca

Istoria răzeșilor versificată, 1746, Cartea Mitropolitului Nechifor
BAR, Mss. nr. 827, f. 11r; f. 59r; 59v.